

Нарядько Галина Яківна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

Семанчук Ганна – студентка II курсу соціально-гуманітарного факультету Університету Ушинського

СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

Основоположним елементом будь-якої культури є цінності, які регулюють діяльність, поведінку групи і спільноти. За своєю сутністю цінності – це відносно стійке, соціально зумовлене, вибіркоче ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ.

Духовність, сім'я, земля, життя, традиція – базові цінності українського народу, його соціально значимі орієнтири, які і є одним із важливих факторів розуміння нашої історії. Вони формують суспільні пріоритети, які визначатимуть стратегію розвитку країни на майбутнє. Тому призначенням та першочерговими функціями держави є забезпечення національної безпеки та процвітання суспільства з передумовою збереження та захисту традиційних сімейних цінностей - це класичні уявлення про родину, важливість шлюбу та його збереження, народження та виховання дітей в сім'ї, традиційні ролі чоловіка та жінки.

Початком, своєрідним корінням, усіх цінностей українського народу є сім'я, як механізм їх створення, відтворення, збереження та передачі. Сім'я – це місце де здійснюється найбільший вплив на психологічне і фізичне здоров'я її членів, виховання дітей і отримання ними перших уявлень про особливості приватного та суспільного життя, моральні цінності, поведінку тощо.

Ще з доби раннього палеоліту (приблизно 200 тис. років до н.е.) просліджуються витоки сімейства на нашій території. Хліборобське життя стародавніх українців впливало на родинний устрій. Осілість, стабільний

прибуток від праці на землі, чим переважно займалася жінка, робили матір головною особою родини і надовго закріпили тут елементи матріархату. Українка з давніх-давен була берегинею сімейної моралі, вирізнялася почуття власної гідності та не терпіла нерівності свого чоловіка і стосунки будувалися на визнанні рівноправності чоловіка і жінки (проявом певного сімейного демократизму), на відміну від російської сім'ї.

Рівноправність стосунків виявлена у правах жінок на майно – материзну. Були випадки, коли жінка ставала номінальним головою родини, брала на себе відповідальність за сім'ю та виконувала чоловічу роботу, частіше всього причиною була вимушена відсутність чоловіка (визвольні війни, козакування, чумацтво тощо).

Надзвичайний вплив на життя українців мав шлюб. Справа одруження - творення сім'ї - у наших предків мала як особистий, так й громадський характер. Чоловіка вважали самостійним лише після одруження, тривале парубкування не схвалювалося, а до тих, хто взагалі не одружувався, ставилися зневажливо. Важливою була оцінка громадою морального стану і репутації родин молодих. Шлюб практично повсюдно освячувався церквою та закріплювався взаємними клятвами вірності молодих. Також існувала заборона шлюбних відносин внутрішньо-родового характеру. Головною метою та бажанням сім'ї була велика родина, народження дітей, виховання їх згідно традицій та цінностей для гідного продовження роду на славу українського народу. Новонароджених приймали в світ спеціальним обрядом хрещення. Надзвичайно різноманітними були колисанки, забавлянки, примовки для дитини. Майже кожна жінка знала декілька десятків колискових пісень. Ще не розуміючи слів, дитина вже відчувала ніжність і ласку своєї матері, вчилася пізнавати та сприймати цей світ.

Культ роду був відлунням того, що ми сьогодні називаємо генетичним кодом, покликком крові. Окремо виділялися "знатні роди", вони повинні були дотримуватись особливих вимог: моральні, патріотичні, бути носіями кращих особливостей народу. Честь роду зобов'язувала людину поводитися

високоморально, бути взірцем для інших. Особливо цінувалася пам'ять про предків і їхні вчинки; століттями передавалися їх матеріальні предмети — рушники, особисті речі, зображення тощо; ретельно доглядалися могили предків; проводилися загальносімейні зібрання на храмові свята.

Сучасне українське суспільство в рамках своєї культури мало орієнтується на створення і розвиток традиційних цінностей сім'ї. Втрачається виховний ідеал, духовна наповненість сім'ї, що є причиною для зниження рівня психологічного здоров'я, інтелектуального та морального потенціалу народу, як наслідок рівень народжуваності в Україні знижується. Більшість сімей обмежуються однією дитиною, збільшується кількість пар, які не бажають мати дітей через соціальні, матеріальні або психологічні причини, незрозумілість, суперечність, неузгодженість ціннісної системи сучасної сім'ї загрожують розповсюдженням в суспільстві й особистості масової дегуманізації.

Взаєморозуміння, взаємоузгодження та позитивне ставлення до індивідуальних цінностей членів подружжя, вироблених на основі загальносімейних цінностей, має важливе значення для їх психологічної сумісності.

Цінності конкретної сім'ї визначають її культуру. Культуру сім'ї можна розглядати як сукупність матеріальних і духовних цінностей, які є результатом її історичного розвитку. Члени сім'ї, діючи в рамках сімейних цінностей, є одночасно і об'єктом культурних взаємодій, і суб'єктом, творцем цінностей. Ціннісні взаємини становлять собою одночасно процес сприйняття і розуміння світу через призму цінностей; результат цього процесу – ставлення суб'єкта до певних об'єктів як до особистісних цінностей. Дбайливе ставлення до сімейних цінностей тісно взаємопов'язане з уявленнями про батьківство і батьківську культуру. У вітчизняній культурній практиці уявлення про повноцінну сім'ю невід'ємно пов'язані з орієнтацією на народження дітей і званням батьківства. Батьківська культура – одна з провідних передумов

повноцінного виховання дітей, що має значення не тільки для окремої сім'ї, а й для країни загалом [3].

Тенденції руйнування традиційних сімейних цінностей триває у всіх розвинених країнах західної цивілізації. Чинниками цього є, насамперед, свобода сексуальних стосунків, пропаганда егоїстичного та споживацького способу життя, небажання все більшої кількості людей вступати в шлюб за церковним, або світським обрядом. Молоді люди визначають своїми пріоритетами навчання, кар'єру та матеріальне забезпечення, а значимість інституту сім'ї піддають сумніву [2].

В Україні шлюбний вік протягом останніх двох десятиліть також зростає, але він і далі є нижчим, ніж в більшості країн Європи і США. Тобто українці вступають у перший шлюб тоді, коли вони ледь скінчили освіту, але ще не набули фінансової незалежності жінки у 24 роки, чоловіки у нецілих 28. Згідно з опитуваннями, переважно молоді українці одружуються на хвилі почуттів, а над матеріальними справами вони сильно не замислюються. Бажання мати спільних дітей – теж зараз не головний мотив шлюбів. Молоді люди виявляються неготовими до випробувань – до 4 років, за статистикою, розпадається більшість таких шлюбів.

Серед головних причин – проблеми, що переважно пов'язані з бідністю, алкоголізм, насильство в родині, відсутність навичок вести діалог. І вчитися цього молодим українцям також немає, у кого. За даними українського Інституту демографії та соціологічних досліджень імені Птухи, в Україні триває тенденція нестійкості шлюбів, яка сформувалася ще в 1970-ті роки, за часів Радянського Союзу, коли українці легко одружувалися і легко розлучалися.

Суспільні трансформації останніх десятиліть в Україні та загальносвітові тенденції розвитку сім'ї, які принесли з собою реорганізацію усталених структур життєдіяльності людини та соціальних інститутів входження молоді в доросле життя, потребують суттєвого підвищення якості сімейного виховання дітей та учнівської молоді в загальноосвітніх навчальних

зкладах, формування у них системи ціннісних орієнтацій створення та розвитку сім'ї, збереження традиційного шанобливого ставлення до батьків і відповідального батьківства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. https://pidruchniki.com/14210923/pedagogika/deyaki_traditsiyi_osoblivosti_ukrayinskoji_rodini
2. <https://life.pravda.com.ua/columns/2009/11/18/33503/>
3. Дюльдина Ж. Н. Формирование у юношей семейных ценностей в условиях поликультурной среды : автореф. дисс. ... канд. пед. наук 13.00.01. Ульяновск, 2010. – 321 с.